

Riebiņu novada teritorijas plānojums (2012-2024)

1. pielikums

Applūstošo teritoriju izpēte

Izpildītājs: L. Eņģele

2011.

SATURS

Ievads	3
1. Aizsargjoslu likumā un Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodikā dotie nosacījumi aizsargjoslu un applūstošo teritoriju noteikšanai	4
2. Applūstošo teritoriju noteikšanai Riebiņu novadā izmantotie kritēriji	5
2.1. Applūstošās un plūdu riska teritorijas un virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas pašlaik spēkā esošajā Riebiņu novada teritorijas plānojumā.....	5
2.2. Riebiņu novada applūstošo un pārmitro teritoriju īpatnības.....	6
2.3. Applūstošo un plūdu riska teritoriju noteikšanai izmantotie kritēriji	7
2.4. Applūstošo teritoriju attēlošana grafiskajā materiālā un robežas	7
3. Riebiņu novadā esošo applūstošo teritoriju raksturojums.....	8
3.1. Bioloģiski vērtīgas teritorijas.....	8
3.2. Ietekmētās un daļēji pārveidotās teritorijas	9
3.3. Applūstošo teritoriju izmantošana	9
4. Plūdu riska un citas pārmitrās teritorijas	10
4.1. Plūdu riska teritorijas.....	10
4.2. Pārmitras vai daļēji applūstošas upju un ezeru krastmalas.....	10
4.3. Regulēto upju palienes.....	11
Secinājumi un priekšlikumi applūstošo teritoriju apsaimniekošanai	12
Informācijas avoti.....	13

Ievads

Darbs ir veikts Riebiņu novada teritorijas plānojuma 2012. – 2024. gadam izstrādes vajadzībām.

Lai noteiktu applūstošo teritoriju saskaņā ar Aizsargjoslu likumu un Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodiku (Ministru kabineta noteikumi Nr. 406, 03.06.2008.):

- 1) dabā apsektas ūdensteces blīvi apdzīvotās vietās - Feimankas krasti Riebiņu un Silajāņu ciemos un Jašas krasti Kastīres ciemā,
- 2) pārējā novada teritorijā upju un ezeru krasti apsekoti izlases veidā raksturīgākajās vietās (upju neregulētie un regulētie posmi, ezeru krasti),
- 3) izvērtēta informācija pašlaik spēkā esošajā Riebiņu novada teritorijas plānojumā,
- 4) uz ortofoto kartes, izmantojot arī PSRS Ģenerālštāba topogrāfiskās kartes ar mēroga noteiktību 1:10 000 augstuma līnijas un augstuma atzīmes, attēlota applūstošās teritorijas un plūdu riska teritorijas robežas,
- 5) pārskatā sniegta informācija par Riebiņu novadā izmantotajiem kritērijiem applūstošo teritoriju noteikšanai, raksturota applūstošā teritorija no bioloģiskā viedokļa, kā arī sniegti priekšlikumi applūstošās teritorijas izmantošanas plānošanai un virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas noteikšanai.

Darbā izmantotas L. Eņģeles fotogrāfijas.

Darba autore L. Eņģele ir augu sugu un biotopu aizsardzības jomā (vaskulārie augi, meži un virsāji, purvi, zālāji, tekoši saldūdeņi, stāvoši saldūdeņi, jūras piekraste, alas, atsegumi un kritenes) sertificēta eksperte, sertifikāta Nr. 018, izsniegts Dabas aizsardzības pārvaldē 18.06.1010.

1. Aizsargjoslu likumā un Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodikā dotie nosacījumi aizsargjoslu un applūstošo teritoriju noteikšanai

Latvijas Republikas Aizsargjoslu likums nosaka, ka **aizsargjoslas** ir noteiktas platības, kuru uzdevums ir aizsargāt dažāda veida (gan dabiskus, gan mākslīgus) objektus no nevēlamas ārējās iedarbības, nodrošināt to ekspluatāciju un drošību vai pasargāt vidi un cilvēku no kāda objekta kaitīgās ietekmes (1. panta 1. punkts). Vides un dabas resursu aizsardzības aizsargjoslas, tostarp arī virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas, tiek noteiktas ap objektiem un teritorijām, kas ir nozīmīgas no vides un dabas resursu aizsardzības un racionālas izmantošanas viedokļa. To galvenais uzdevums ir samazināt vai novērst antropogēnās negatīvās iedarbības ietekmi uz objektiem, kuriem noteiktas aizsargjoslas (5. pants). Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas nosaka ūdenstilpēm, ūdenstecēm un mākslīgiem ūdensobjektiem, lai samazinātu piesārņojuma negatīvo ietekmi uz ūdens ekosistēmām, novērstu erozijas procesu attīstību, ierobežotu saimniecisko darbību applūstošajās teritorijās, kā arī saglabātu apvidum raksturīgo ainavu.

Aizsargjoslu likuma 7. panta 2. daļā ir noteikti minimālie virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu platumi atbilstoši ūdensteces garumam, ūdenstilpes platībai, atrašanās vietai lauku apvidos vai ciemā, vai pilsētā, kā arī specifiskos gadījumos – ja krastu veido vienlaidu dambis, mākslīgiem ūdensobjektiem, uz salām un pussalām un applūstošajās teritorijās.

Saskaņā ar Aizsargjoslu likumu **applūstošā teritorija** ir ūdensteces ielejas vai ūdenstilpes ieplakas daļa, kura palos vai plūdus pilnīgi vai daļēji applūst un kuras platumš ūdensteces vai ūdenstilpes aizsardzības nolūkos tiek noteikts vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā atbilstoši likumā noteiktajai un Ministru kabineta apstiprinātajai metodikai (1. panta 11. punkts). Gan lauku apvidos, gan ciemos un pilsētās aizsargjoslā jāiekļauj visa applūstošā teritorija (7. panta 2. daļa).

Saskaņā ar Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodiku (Ministru kabineta noteikumi Nr. 406, 03.06.2008., turpmāk tekstā – MK apstiprinātā metodika) virszemes ūdensobjektiem aizsargjoslas nosaka pa izteiktām kontūrām dabā, piemēram, reljefu (izteiktām zemes virsmas augstuma izmaiņu vietām), ceļiem, ielām, meža nogabalu robežām, kvartālistīgām, grāvjiem, kultivēto pļavu un aramzemes lauku robežām, apbūvētu vai labiekārtotu teritoriju robežām vai pa iedomātu līniju, ievērojot Aizsargjoslu likuma 7. pantā noteiktās prasības.

Saskaņā ar MK apstiprināto metodiku, teritorijas plānojumā nosakot applūstošo teritoriju, ņem vērā:

1) dabā konstatējamās regulāra applūduma pazīmes, piemēram, attekas un vecupes, atlikuši applūduma fragmenti, lāmas un peļķes, augsnes pārmitrums, mitrumu mīloši augi un palienēm tipiskas augu sabiedrības, aluviāla augsne uz aluviāliem un limniskiem nogulumiem, sanesu materiāls (smiltis, dūņas, ūdensaugu atliekas),

2) dabā konstatējamās regulāri applūstošo teritoriju robežas, kas izveidojušās tiešas ūdens iedarbības vai saimnieciskas darbības dēļ, piemēram, izteikta robeža reljefā, dambis, valnis, uzbērums,

3) esošās infrastruktūras, hidrotehniskās un civilās būvniecības radīto ietekmi uz palienes mitruma režīmu un dabīgo veģetāciju teritorijās, kurās ir daļēji vai pilnīgi izmainījies mitruma režīms,

4) metodikā norādītos inženiertehniskos aprēķinus, ja applūstošo teritoriju nevar noteikt atbilstoši pazīmēm dabā.

2. Applūstošo teritoriju noteikšanai Riebiņu novadā izmantotie kritēriji

Atbilstoši Latvijas teritorijas iedalījums upju baseinu apgabalos Riebiņu novads atrodas Daugavas baseina apgabalā. Novada nozīmīgākās ūdensteces ir:

- Oša ar pietekām Saunu (Sovanku), Zviergžu
- Feimanka ar pieteku Preiļupi
- Malta ar pieteku Čornaju
- Jaša
- Rušonica, Malmute, Lecija, Kažeuka u.c. mazākas upītes

Riebiņu novads ir bagāts ar ezeriem, taču lielākā daļa – 25 no novadā esošajiem 33 ezeriem atrodas Rušonas pagastā. Publiskie ezeri ir Rušonu, Feimaņu un Bicānu ezeri, 13 ezeri ir pašvaldības īpašumā, 16 ezeri – privātīpašumā (Riebiņu novada teritorijas plānojums, 2008).

Lielākā daļa novadā esošo upju ir savulaik regulētas, izņemot Jašu, Rušonicu un atsevišķus Ošas, Maltas un Feimankas pomus. Ūdens līmeni Feimankas ezerā, kā arī Jašas, Bicānu, Kategrades, Rušonu ezeru sistēmā nosaka aizsprosti. Aizsprosti uz Feimankas iztekas no Feimaņu ezera un uz Jašas iztekas Kastīres ciemā ir ar pastāvīgu līmeņa augstumu, savukārt divi aizsprosti Jaunaglonā uz Tartaka iztekas no Rušona ezera ir ar regulējamu līmeņa augstumu.

2.1. *Applūstošās un plūdu riska teritorijas un virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas pašlaik spēkā esošajā Riebiņu novada teritorijas plānojumā*

Riebiņu novads tika izveidots 2004. gadā (MK noteikumi Nr. 926, 16.11.2004. „Noteikumi par Preiļu rajona Riebiņu novada izveidošanu”), apvienojot Galēnu, Riebiņu, Rušonas, Silajāņu, Sīļukalna un Stabulnieku pagastus, un šādās robežās novads ir saglabājies arī pēc 2009. gadā pabeigtās vietējo pašvaldību administratīvi teritoriālās reformas.

Riebiņu novada teritorijas plānojuma izstrāde tika uzsākta 2005. gadā, kā saistošie noteikumi tas ir apstiprināts 2008. gada 16. decembrī.

Teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā ir minēts, ka

- Riebiņu novada teritorijā nav palienu un polderu teritorijas,
- lielāku teritoriju applūšanu var izraisīt strauja sniega kušana un ilgstošas spēcīgas lietusgāzes,
- īslaicīgas applūšanas riska teritorijas ir norādītas novada civilās aizsardzības objektu un paaugstināta riska teritoriju kartē.

Novada teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas ir noteiktas atbilstoši Aizsargjoslu likumā noteiktajam minimālajam platumam, kas ir atkarīgs no upes garuma un ezera platības. Ciemu teritorijās aizsargjoslu platumam nav samazināts un ir tāds pats kā ārpus ciemiem. Platākās aizsargjoslas ir Rušonas ezeram (500 m), Feimaņu, Zolvas, Bicānu, Kategrades un Salmeja ezeriem un Maltas upei (300 m). Šaurākās aizsargjoslas (10 m) ir noteiktas Rušenīcas upei, kā arī 15 ezeriem, kuru platība nepārsniedz 10 ha.

Attiecībā uz applūstošajām teritorijām un aizsargjoslām novada teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos ir minēta Aizsargjoslu likumā noteiktā prasība (bija spēkā līdz 2008. gada 1. aprīlim) *aizliegts celt ēkas un būves teritorijās ar appludinājuma varbūtību vismaz reizi simt gados, izņemot īslaicīgas lietošanas būves, mazēkas lauku apvidu un šim nolūkam īpaši paredzētās aizsargbūves vai teritorijas uzbēršanu.*

Novada teritorijas plānojuma grafiskajos materiālos ir norādītas šādas applūstošās teritorijas:

- Galēnu pagasta aizsargjoslu kartē – ap 1 km garam Ošas upes posmam uz ziemeļiem no Galēniem, kur norādīta 50 m plata applūstošā teritorija katrā krastā, nepārsniedzot Ošas aizsargjoslas platumu (100 m katrā krastā);
- Sīļukalna pagasta aizsargjoslu kartē – atsevišķiem 0,5 – 1 km gariem Ošas upes posmiem uz robežas ar Rudzātu un Saunas pagastiem, kur norādītā applūstošā teritorija sakrīt ar aizsargjoslas platumu (100 m) vai to pārsniedz (līdz 200 m);

- Stabulnieku pagasta aizsargjoslu kartē – ap 1,5 km garam Ošas upes posmam uz Saunas pagasta robežas lejpus Zviergžas ietekas, kur norādītā līdz 200 m platā applūstošā teritorija pārsniedz aizsargjoslas platumu (100 m);
- Silajāņu pagasta teritorijas esošās un plānotās (atļautās) izmantošanas un aizsargjoslu kartēs – ap 0,5 km garam Feimankas upes posmam Silajāņu ciemā, kur norādītā applūstošā teritorija (ap 50 m katrā krastā) nepārsniedz aizsargjoslas platumu (100 m katrā krastā).

Novada teritorijas plānotā (atļautā) izmantošana upju un ezeru aizsargjoslās ir galvenokārt lauksaimniecības teritorijas un mežsaimniecības zemes. Taču, nosakot vienāda platuma aizsargjoslas ārpus ciemiem un ciemu teritorijās, kā arī nosakot plānoto (atļauto) izmantošanu pa zemes vienību robežām, aizsargjoslās atrodas gan esošās apbūves teritorijas (piemēram, Feimankas aizsargjoslā Riebiņu un Silajāņu ciemos), gan tiek plānotas jaunas apbūves teritorijas līdz pat krastiem (piemēram, ģimeņu māju apbūves teritorija Silajāņu ciemā, jauktas apbūves teritorijas Ošas aizsargjoslā Stabulnieku pagastā, viensētu apbūve Ošas aizsargjoslā Sīļukalna pagastā). Plānojumā norādītajās applūstošajās teritorijās jauna apbūve tiek plānota Silajāņu ciemā un Sīļukalna pagastā pie Griģiem.

Silajāņu pagasta esošās un plānotās (atļautās) izmantošanas kartē ir norādīta plaša ūdenssaimniecībā izmantojamā teritorija sauszemē starp Paļšas, Lielo Ostrovas un Mazo Ostrovas ezeru, kaut arī šīs teritorijas izmantošanas veids tiek definētas kā ūdenstilpes un ūdensteces, kur uzkrājas ūdens ar caurteci vai bez tās. Attiecībā uz ūdenssaimniecībā izmantojamām teritorijām novada teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos ir noteiktas šādas prasības: (1) upju un ezeru krasta līniju drīkst izmainīt tikai krastu nostiprināšanai, lai novērstu to tālāku eroziju; (2) upju un ezeru gultņu izmaiņa ir pieļaujama tikai aizsērējušo ūdens baseinu iztīrīšanai; (3) aizliegts iegūt būvmateriālus upju un ezeru gultnēs; (4) upju un ezeru krastu līnija ir brīvi pieejama.

Riebiņu novada teritorijas plānojums ir apstiprināts pēc 2008. gada 1. aprīļa, kad spēkā stājās grozījumi Aizsargjoslu likumā attiecībā uz applūstošo teritoriju robežu noteikšanu un aprobežojumiem tajās. Novada teritorijas plānojumā ir norādītas atsevišķas applūstošās teritorijas, taču nav paskaidrots, kā šīs teritorijas ir noteiktas.

Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi, kas bija spēkā plānojuma izstrādes laikā (MK noteikumi Nr. 883, 19.10.2004.), ietvēra prasību, ka nosakot teritorijas plānoto (atļauto izmantošanu) un izmantošanas un apbūves noteikumus, ir jāņem vērā arī aizsargjoslas, riska teritorijas un būvniecībai nelabvēlīgās teritorijas, kā arī teritorijas, kurām nepieciešama īpaša inženiertehniskā sagatavošana.

Izvērtējot Riebiņu novada teritorijas plānojumā iekļauto informāciju, **tiek vērsta uzmanība uz sekojošām pretrunām:**

- nav norādīts, pēc kādiem kritērijiem ir noteiktas applūstošās teritorijas;
- atsevišķās vietās applūstošajās teritorijās Silajāņu un Sīļukalna pagastos tiek plānotas jaunas apbūves teritorijas,
- jaunas apbūves teritorijas tiek plānotas arī virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās līdz pat krasta līnijai;
- ūdenssaimniecības teritorijas tiek plānotas arī plašās sauszemes platībās starp Paļšas, Lielo Ostrovas un Mazo Ostrovas ezeru.

2.2. *Riebiņu novada applūstošo un pārmitro teritoriju īpatnības*

Iepazīstoties ar Riebiņu novada teritorijas aprakstiem, kartogrāfiskajiem materiāliem un apsekojot teritoriju dabā 2011. gada augustā un oktobrī, Riebiņu novada teritorijā nav konstatētas lielas applūstošo teritoriju platības. To nosaka vairāki apstākļi:

- novada teritorijā atrodas galvenokārt upju augšteces vai nelielas upītes,
- lielākā daļa ūdensteču ir regulētas, kas ir izmainījis hidroloģisko režīmu arī to palienēs,

- daļa upju posmu atrodas ielejās bez plašām palienēm,
- Jašas – Rušona ezeru sistēma atrodas uz ūdensšķirtnes un neuzņem lielu pieteku ūdeņus,
- Feimaņu ezeram nav lielu pieteku, ezera līmenis ir regulēts.
- ezeriem raksturīgi samērā augsti vai pastāvīgi pārmitri slīkšņaini krasti.

Novadam ir raksturīgas arī lielas purvu platības, pārmitras ieplakas, pārmitras teritorijas upju un ezeru krastos, kā arī plašas meliorētas palienes.

2.3. *Applūstošo un plūdu riska teritoriju noteikšanai izmantotie kritēriji*

Ņemot vērā virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu un applūstošo teritoriju noteikšanas mērķi, MK apstiprinātajā metodikā minēto, kā arī vietas specifiskos apstākļus, applūstošo teritoriju noteikšanai Riebiņu novada teritorijā izmantoti sekojoši kritēriji:

1) **Mitrumu mīloši augi un palienēm tipiskas augu sabiedrības, augsnes pārmitrums** ir ļoti raksturīgas pazīmes mazo upju un ezeru palienēs. Palieņu pļavu augāju veido parastais miežabrālis *Phalaroides arundinacea*, slaidais grīslis *Carex acuta*, parastā vīgrieze *Filipendula ulmaria*, ciņusmilga *Deschampsia cespitosa*, purva gandrene *Geranium palustre*, ciņu grīslis *Carex cespitosa*, purva skalbe *Iris pseudacorus* u.c. mitrām un slapjām pļavām raksturīgas augu sugas. Pastāvīgi pārmitrām un applūstošām krastmalām ļoti raksturīgas augu sugas ir arī melnalksnis *Alnus glutinosa*, baltais vītols *Salix alba*, parastā niedre *Phragmites australis*.

2) **Vecupes** ir ielejas zemākās, applūstošās daļas raksturīga pazīme, taču Riebiņu novada teritorijā konstatētas tikai atsevišķās vietās. Regulēto upju palienēm ir raksturīgas bijušās upes gultnes vietas.

3) **Sanesu materiāls** tika konstatēts gan koku un krūmu zaros, gan uz augsnes un labi parāda applūšanas robežu, sevišķi palienes augstākajā sausākajā daļā, kur augājs un augsne vēlāk neliecina par applūšanu.

4) **Dabā konstatējamās regulāri applūstošo teritoriju robežas, kas izveidojušās tiešas ūdens iedarbības vai saimnieciskas darbības dēļ, piemēram, izteikta robeža reljefā** ir raksturīga pazīme, kas norāda palienes robežu. Parasti šajā vietā mainās arī zemes apsaimniekošanas veids un ir redzama arī apbūves un krūmāju vai mežu robeža, aramzemes un pļavu, aramzemes un mežu vai krūmāju robeža.

5) **Esošās infrastruktūras, hidrotehniskās un civilās būvniecības radītā ietekme uz palienes mitruma režīmu un dabīgo veģetāciju teritorijās, kurās ir daļēji vai pilnīgi izmainījies mitruma režīms** – vēsturiski palī un plūdi ir respektēti, un parasti apbūve ir izvietota ārpus applūstošajām teritorijām vai arī vieta pirms būvēšanas ir uzbērta. Silajāņū, Riebiņu un Kastīres ciemos applūstošās teritorijas robeža lielā mērā ir arī esošās apbūves robeža. Atsevišķās vietās applūstošās teritorijas robeža ir arī ceļu uzbērums.

7) Ļoti nozīmīga ir **vietējo iedzīvotāju sniegtā informācija** par apsekoto teritoriju applūšanu. Taču tā ir jāvērtē kritiski saistībā ar pārējām pazīmēm. Visprecīzākā informācija tiek sniegta par īpašumā vai apsaimniekošanā esošo zemes gabalu, bet applūšana, kas neapdraud savu īpašumu vai nerada citas ievērojamas sekas, nereti netiek pamanīta.

Papildus applūstošajām teritorijām, kuras ir noteiktas atbilstoši iepriekšminētajiem kritērijiem, ir izdalīta arī viena **plūdu riska teritorija** Ošas palienē Sīļukalna pagastā. Tā ir plaša, atbilstoši vietējo iedzīvotāju stāstītajam applūstoša teritorija, kas ir atpazīstama arī kartogrāfiskajā materiālā, taču to ir ietekmējusi Ošas regulēšana un meliorācija un bez detalizētas izpētes nav novērtējama applūšanas riska pakāpe.

2.4. *Applūstošo teritoriju attēlošana grafiskajā materiālā un robežas*

Applūstošās teritorijas robeža ir attēlota ortofoto kartē atbilstoši iepriekš minētajiem kritērijiem un ortofoto kartē saskatāmajām kontūrām, papildus izmantojot arī augstuma līnijas un

augstuma atzīmes atbilstoši PSRS Ģenerālštāba topogrāfiskās kartes pamatnei ar mēroga noteiktību 1:10 000.

Arī plūdu riska teritorijas robežas ir attēlotas atbilstoši kontūrām ortofoto kartē, ņemot vērā augstuma līnijas PSRS Ģenerālštāba topogrāfiskajā kartē ar mēroga noteiktību 1:10 000.

Ņemot vērā to, ka ortofoto kartē augāja robežas ne vienmēr ir precīzi atšķiramas, kā arī līdzeno reljefu un pieejamās topogrāfiskās kartes mērogā 1:10 000 detalizācijas pakāpi, iespējamās neprecizitātes applūstošās teritorijas attēlojumā grafiskajā materiālā. Bez tam applūstošās teritorijas robežas precizēšana var būt nepieciešama arī gadījumos, kad tiek iegūta precīzāka informācija par zemes gabala reljefu, tostarp augstuma atzīmēm. Tādēļ applūstošās teritorijas robeža un ar to saistītā virszemes ūdensobjektu aizsargjosla ir precizējama turpmākajā plānošanas un projektēšanas gaitā, izstrādājot detālplānojumus vai, ja detālplānojuma izstrāde nav nepieciešama, zemes ierīcības projektos vai būvprojekta ģenerālplāna sastāvā, kad tiek izmantots kartogrāfiskais materiāls ar lielāku mēroga precizitāti (M 1:2000 detālplānojumam un M 1:500 zemes ierīcības un būvprojektiem). Applūstošās teritorijas un virszemes ūdensobjekta aizsargjoslas precizēšanai veic topogrāfisko uzmērīšanu un apsekošanu dabā, pieaicinot normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā sertificētu biotopu un sugu ekspertu. Šī darba sagatavošanas laikā sugu un biotopu aizsardzības jomā ekspertu sertificēšanas un darbības uzraudzības kārtību nosaka 2010. gada 16. marta Ministru kabineta noteikumi Nr. 267 „Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu un darbības uzraudzības kārtība”. Nepieciešamības gadījumā veicami arī aprēķini, lai noteiktu plūdu risku.

3. Riebiņu novadā esošo applūstošo teritoriju kopplatība

Atbilstoši MK apstiprinātajai metodikai noteiktās applūstošās teritorijas platība Riebiņu novada teritorijā kopā ir 232,8ha

Applūstošās teritorijas ietver galvenokārt dabiskas un bioloģiski vērtīgas platības – palieņu pļavas un mežus, kā arī ietekmētas un daļēji pārveidotas platības – meliorētās pļavas, dārzus un aramzemi, krūmājus un slīkšņas. Ieteikumi applūstošo teritoriju turpmākai apsaimniekošanai ir sniegti gan ņemot vērā Aizsargjoslu likuma prasības, gan šo teritoriju bioloģisko un ainavisko nozīmi.

Papildus applūstošajām teritorijām izdalītā plūdu riska teritorija aizņem 55,5ha ha.

3.1. Bioloģiski vērtīgas teritorijas

Ekoloģiski nozīmīgas ir visas applūstošās teritorijas, ko aizņem dabiskas un daļēji dabiskas ekosistēmas – meži, pļavas, krūmāji un purvi. Taču bioloģiskās daudzveidības ziņā vērtīgākās un platību ziņā nozīmīgākās Riebiņu novadā ir palieņu pļavas, kas atbilst Eiropas Savienībā aizsargājamam biotopam **6450 Palieņu zālāji**. Augāju šajās pļavās veido parastais miežabrālis *Phalaroides arundinacea*, slaidais grīslis *Carex acuta*, parastā vīgrieze *Filipendula ulmaria*, ciņusmilga *Deschampsia cespitosa*, purva gandrene *Geranium palustre*, ciņu grīslis *Carex cespitosa*, purva skalbe *Iris pseudacorus* u.c. augu sugas. Lielākās palieņu pļavu platības Riebiņu novadā konstatētas Ošas krastos.

Nelielās platībās applūstošajās teritorijās Riebiņu novadā konstatēts arī Latvijā un Eiropas Savienībā aizsargājams biotops **91E0 Aluviāli krastmalu un palieņu meži**. Šajos mežos koku stāvam raksturīgs melnalksnis *Alnus glutinosa*, baltalksnis *Alnus incana*, goba *Ulmus glabra*, vīksna *Ulmus laevis*, baltais vītols *Salix alba*, trauslais vītols *Salix fragilis*, krūmu stāvam – ieva *Padus avium*. Šiem mežiem raksturīgas augu sugas ir arī parastais apinis *Humulus lupulus*, grīšļi *Carex sp.*

Ar applūstošajām teritorijām tieši saistīti ir upju un ezeru biotopi. Visi dabiskie upju posmi, kā arī regulēto upju posmi, kuros ir akmeņaina, oļaina vai granšaina grunts un straumes ātrums ir lielāks kā 0,2 m/s, atbilst Eiropas Savienībā aizsargājamam biotopam **3260 Upju**

straujtecēs un dabiski upju posmi. Šāds biotops Riebiņu novada teritorijā ir, piemēram, Malta, Jaša, kā arī Ošas un Feimankas neregulētie posmi.

Bioloģiski vērtīgs dabisko ekosistēmu komplekss ir Jašas, Maltas un atsevišķos posmos arī Feimankas un Ošas ielejas, ko veido ūdensteču, applūstošo palieņu un nogāzēs esošo mežu biotopi.

Šī darba ietvaros ezeru atbilstība aizsargājamo biotopu statusam, kā arī biotopu kartēšana applūstošajās teritorijās nav veikta, jo tāds nebija šī darba uzdevums.

3.2. *Ietekmētās un daļēji pārveidotās teritorijas*

Applūstošajās teritorijās Riebiņu novadā nelielās platībās ietilpst arī cilvēka darbības ietekmētas un pārveidotas teritorijas – palienēs izraktie dīķi, aramzeme, dārzi, parkveida teritorijas ciemos.

Vairākās vietās applūstošajās teritorijās, bet sevišķi tām pieguļošajās apbūves un lauksaimniecības zemēs ir sastopamas invazīvās augu sugas Sosnovska latvāņa *Heracleum sosnovskii* audzes – Silajāņos, Riebiņos, Kastīrē un citur Feimankas un Saunas krastos.

3.3. *Applūstošo teritoriju izmantošana*

Riebiņu novadā applūstošās teritorijas aizņem salīdzinoši nelielas platības un tās ir galvenokārt pļavas, neapsaimniekotu pļavu vietā ievieidojušies krūmāji, meži un purvainas slīkšņas. Pašlaik applūstošās teritorijas tiek izmantotas galvenokārt kā ganības un pļavas, atsevišķās vietās tiek veikta ekstensīva mežsaimnieciskā darbība, bet daļa applūstošo teritoriju netiek apsaimniekotas.

Applūstošajām teritorijām un ar tām saistītajām ūdenstecēm Riebiņu novadā ir liela nozīme bioloģiskās un ainaviskās daudzveidības saglabāšanā – tās ir vienīgās vietas, kur novada teritorijā var pastāvēt aizsargājami palieņu zālāji un aluviālie krastmalu un palieņu meži.

Ošas applūstošās teritorijas ir nozīmīgas arī upes hidroloģiskā režīma noteikšanā.

Lai sasniegtu Aizsargjoslu likumā izvirzītos ūdenstecēs un ūdenstilpēs, kā arī ainavas aizsardzības mērķus, likums nosaka būtiskus būvniecības ierobežojumus applūstošajās teritorijās. Kopumā applūstošo teritoriju, kuras atbilstoši Aizsargjoslu likumam ir jāietver virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās, izmantošana plānojama, ievērojot Aizsargjoslu likuma 37. pantā noteiktos aprobežojumus. Applūstošajās teritorijās ir aizliegts veikt teritorijas uzbēršanu, būvēt ēkas un būves, kā arī aizsargdambjus, izņemot:

- a) īslaicīgas lietošanas būvju un mazēku būvniecību,
- b) esošo būvju renovāciju,
- c) kultūras pieminekļu restaurāciju,
- d) transporta un elektronisko sakaru tīklu būvju būvniecību, ūdensapgādes un kanalizācijas tīklu, ūdens ņemšanas ietaišu un maģistrālo cauruļvadu būvniecību, enerģijas pārvades un sadales būvju būvniecību,
- e) peldvietu, laivu eliņu, laivu un motorizēto ūdens transportlīdzekļu piestātņu būvniecību,
- f) jahtu ostu būvniecību, kurās paredzētas ne mazāk kā 25 atpūtas kuģu stāvvietas ūdenī, un to darbības nodrošināšanai nepieciešamo būvju un infrastruktūras objektu būvniecību,
- g) valsts meteoroloģisko un hidroloģisko novērojumu staciju un posteņu un citu stacionāru valsts nozīmes monitoringa punktu un posteņu būvniecību,
- h) biotopu apsaimniekošanai nepieciešamo īslaicīgas lietošanas būvju un dabas tūrisma nepieciešamo skatu torņus, laipu u.tml. objektu būvniecību,
- i) inženieraizsardzības un hidrotehnisko būvju izbūvi esošās apbūves aizsardzībai pret paliem vai plūdiem un stacionārās aizsardzības būves piesārņojuma aizturēšanai un savākšanai,
- j) teritorijas uzbēršanu šā punkta "d", "e", "f", "g" un "i" apakšpunktā noteiktās būvniecības īstenošanai.

Ņemot vērā aplūstošo teritoriju ekoloģisko lomu, tajās sastopamās dabas vērtības, kā arī ievērojot Aizsargjoslu likuma prasības, **ieteicams arī turpmāk šīs teritorijas izmantot kā**

ekstensīvas lauksaimniecības un mežsaimniecības teritorijas ar lielu bioloģisko un savdabīgu ainavisko vērtību, bet ciemu teritorijās tās apsaimniekot kā daļēji dabiskas apstādījumu teritorijas.

Lai palielinātu applūstošo teritoriju ainavisko un bioloģisko vērtību, kā arī veicinātu to ilgtspējīgu un saimniecisku izmantošanu, ieteicams:

- 1) atbalstīt un veicināt palieņu pļavu izmantošanu sienu ieguvei un ganībām un neierīkot jaunas aramzemes platības līdz šīm dabiskajās palieņu pļavās;
- 2) iznīcināt Sosnovska latvāni applūstošajās un tām pieguļošajās teritorijās,
- 3) ciemu teritorijās applūstošās palienes un upju krastu nogāzes kopt un apsaimniekot kā parkus,
- 4) veikt saudzīgu mežsaimniecisko darbību (kopšanas un izlases cirtes) un pārdomātu koku un krūmu ciršanu ārpus meža zemes, lai sekmētu platlapju (ozolu, liepu, gobu, vīksnu, kļavu), vītolu, melnalkšņu mežaudžu veidošanos, kā arī saglabātos un veidotos iepriekš minēto koku sugu grupas ūdeņu krastos ārpus meža zemes,
- 5) nepieciešamības gadījumā veikt arī upju apsaimniekošanas pasākumus – izvākt koku un zaru sanesumus, bebru dambjus, upē ielīkušos kokus un krūmus, kas traucē ūdens plūsmai, izvākt blīvas ūdensaugu audzes,
- 6) uzturēt pļavu apsaimniekošanai nepieciešamās meliorācijas sistēmas,
- 7) neveikt dabisko upju un strautu posmu regulēšanu un neierīkot jaunas meliorācijas sistēmas, kas būtiski maina palieņu dabisko ūdens režīmu,
- 8) plānojot un veicot regulēto upju – valsts nozīmes ūdens noteku renovāciju un rekonstrukciju, ņemt vērā un veicināt upju dabiskošanās procesus un nepieļaut regulēto upju atkārtotu pārvēršanu grāvjos.

4. Plūdu riska un citas pārmitrās teritorijas

4.1. Plūdu riska teritorijas

Teritorijas plānojumā nepieciešams norādīt arī tās teritorijas, kurās plūdu risks pastāv, bet kuras neatrodas atbilstoši MK apstiprinātajai metodikai noteiktajās applūstošajās teritorijās un nav obligāti ietveramas virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās.

Plūdu riska teritorija ir izdalīta Ošas palienē Stabulnieku pagastā. To aizņem meliorācijas ietekmētas palieņu pļavas un krūmāji un kas pēc vietējo iedzīvotāju stāstītā applūst, taču bez detalizētas izpētes nav novērtējama applūšanas riska pakāpe.

4.2. Pārmitras vai daļēji applūstošas upju un ezeru krastmalas

Riebiņu novadā esošajiem ezeriem un atsevišķiem upju posmiem ir raksturīga šaura (dažus līdz 10 m plata, bet atsevišķās vietās var būt platāka) pastāvīgi pārmitra vai applūstoša palienes josla, kas dabā parasti ir atpazīstama pēc melnalkšņiem. Šī darba ietvaros šādas šauras palienes joslas netiek izdalītas kā applūstošās teritorijas, ņemot vērā kartogrāfiskā materiāla detalizācijas pakāpi mērogā 1:10 000, ieguldāmā darba apjomu, kā arī to, ka minētās krastmalas jebkurā gadījumā ietilpst ezera vai upes aizsargjoslā. Aizsargjoslu likums nosaka stingras prasības darbībām 10 m aizsargjoslā, bet nepieciešamības gadījumā papildus prasības var noteikt teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumus.

Ezeru krastos ir sastopamas arī slīkšņas un citas pastāvīgi vai periodiski pārmitras teritorijas, kuru robežas nav nosakāmas bez detalizētas izpētes. Arī tās šī darba ietveros netiek izdalītas kā applūstošās teritorijas, ņemot vērā, ka tās parasti ietilpst ezera aizsargjoslā un nav būvniecībai piemērotas, un tajās pašlaik netiek plānotas jaunas apbūves teritorijas. Izņēmums ir plašā pārmitrā teritorija ap Markovas ezeru, kas ir izdalīta kā applūstošā teritorija un visa ir iekļaujama ezera aizsargjoslā.

Applūstošajās teritorijās nav iekļautas arī pārmitras ieplakas utml. pārpurvojušās platības, kas var applūst nokrišņu, sniega kušanas vai bebru darbības dēļ.

Apbūve norādītajā plūdu riska teritorijā, kā arī virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās un citās pārmitrās vietās būtu pieļaujama, vienīgi izvērtējot applūšanas risku, dabas un ainaviskās vērtības. Tādēļ šajās teritorijās applūšanas un pieļaujamās apbūves robeža precizējama turpmākās plānošanas vai būvprojektēšanas gaitā, veicot topogrāfisko uzmērīšanu, apsekošanu dabā, pieaicinot normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā sertificētu biotopu un sugu ekspertu, un nepieciešamības gadījumā veicot arī aprēķinus plūdu riska noteikšanai.

4.3. Regulēto upju palienes

Lai gan palienes robeža ir redzama reljefā, šī darba ietvaros applūstošajās teritorijās nav iekļautas regulēto upju meliorētās palienes, kur nav saglabājies palieņu pļavām raksturīgais augājs un netika konstatētas citas pazīmes, kas liecinātu par applūšanu. Jebkurā gadījumā vismaz daļēji šīs teritorijas ietilpst upju aizsargjoslā, tās nav būvniecībai piemērotas, un pašlaik tajās netiek plānotas jaunas apbūves teritorijas.

Apbūve šādās teritorijās būtu pieļaujama, vienīgi izvērtējot applūšanas risku, dabas un ainaviskās vērtības. Tādēļ šajās teritorijās applūšanas un pieļaujamās apbūves robeža precizējama turpmākās plānošanas vai būvprojektēšanas gaitā, veicot topogrāfisko uzmērīšanu, apsekošanu dabā, pieaicinot normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā sertificētu biotopu un sugu ekspertu, un nepieciešamības gadījumā veicot arī aprēķinus plūdu riska noteikšanai.

Secinājumi un priekšlikumi applūstošo teritoriju apsaimniekošanai

1. Iepriekš izstrādātajos Riebiņu novada pagastu teritorijas plānojumos:
 - ir norādīti atsevišķi applūstošo teritoriju posmi Ošas un Feimankas krastos, taču nav doti kritēriji, pēc kuriem šīs teritorijas ir noteiktas;
 - plānotās jaunas apbūves teritorijas applūstošajās teritorijās ir pretrunā pašlaik spēkā esošajām Aizsargjoslu likuma prasībām;
 - plānotās jaunas apbūves teritorijas līdz pat upju un ezeru krastiem, kā arī ūdenssaimniecības teritorijas ezeru apkārtnē var negatīvi ietekmēt ainavu un vidi.
2. Applūstošās teritorijas Riebiņu novada teritorijā šī darba ietvaros ir noteiktas pēc dabā konstatējamām pazīmēm un iezīmētās ortofoto kartē atbilstoši tajā redzamajām kontūrām un topogrāfiskās kartes ar mēroga noteiktību 1:10 000 augstuma līnijām un augstuma atzīmēm.
3. Šī darba rezultātā applūstošās teritorijas ir noteiktas atsevišķiem Ošas un Feimankas posmiem, Maltai un Jašai visā novadā ietilpstošajā garumā, kā arī Markovas ezeram. Papildus izdalīta plūdu riska teritorija Ošas upei Sīļukalna pagastā.
4. Applūstošās teritorijas Riebiņu novadā aizņem salīdzinoši nelielu platību 232ha – un tie galvenokārt dabiski un maz pārveidoti biotopi, no kuriem nozīmīgākais ir Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamais biotops *6450 Palieņu zālāji*.
5. Ņemot vērā teritorijas līdzeno reljefu un izmantoto karšu detalizācijas pakāpi, ir iespējamas neprecizitātes applūstošās teritorijas robežu noteikšanā, un nepieciešamības gadījumā veicot konkrētās vietas detalizētu izpēti (apsekošanu dabā, izmantojot detalizētāku kartogrāfisko materiālu un veicot topogrāfisko uzmērīšanu), ir iespējama applūstošās teritorijas robežas precizēšana. Teritorijas plānojuma Apbūves noteikumos nepieciešams noteikt to, ka applūstošās teritorijas robežu ir iespējams precizēt, veicot detalizētu izpēti dabā un topogrāfisko uzmērīšanu.
6. Atbilstoši Aizsargjoslu likuma prasībām, virszemes ūdensobjektu aizsargjoslā ir jāiekļauj visa atbilstoši MK apstiprinātajai metodikai noteiktā applūstošā teritorija.
7. Riebiņu novada teritorijas plānojumā applūstošajās teritorijās un virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās nepieciešams noteikt tādus plānotās (atļautās) izmantošanas nosacījumus, kas veicinātu palieņu un ūdeņu krastmalu ilgtspējīgu apsaimniekošanu (skat. 3.3. nodaļu).
8. Riebiņu novada teritorijas plānojumā nepieciešams norādīt arī plūdu riska teritorijas, kur ir iespējama applūšana, bet kura nav iekļauta atbilstoši MK apstiprinātajai metodikai noteiktajās applūstošajās teritorijās.
9. Kā applūstošās teritorijas nav izdalītas palienes, kas ir šaurākas par minimālo upes vai ezera aizsargjoslas platumu, pastāvīgi pārmitras purvainas platības, kā arī regulēto upju meliorētās palienes, kur nav saglabāties palienēm raksturīgais augājs un netika konstatētas par applūšanu liecinošas pazīmes. Apbūve šādās teritorijās būtu pieļaujama, vienīgi izvērtējot applūšanas risku, dabas un ainaviskās vērtības. Šajās un izdalītajā plūdu riska teritorijā applūšanas un pieļaujamās apbūves robeža precizējama turpmākās plānošanas vai būvprojektēšanas gaitā, veicot topogrāfisko uzmērīšanu, apsekošanu dabā, pieaicinot normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā sertificētu biotopu un sugu ekspertu, un nepieciešamības gadījumā veicot arī aprēķinus plūdu riska noteikšanai.
10. Ņemot vērā ezeru nozīmi rekreācijā un tūrismā, teritorijas plānojumā būtu jānosaka prasības, kas sekmētu novada ainavisko vērtību saglabāšanos un nodrošinātu piekļuvi publiskajiem un pašvaldības īpašumā esošajiem ezeriem, piemēram:
 - jaunās apbūves platībās minimālais attālums no ezera krasta, kādā var celt ēkas ir ne mazāk kā 50 m,
 - teritorijas plānojumā ir norādītas publiskās piekļuves vietas ezeriem,

Informācijas avoti

Auniņš A. (red.) 2010. Eiropas Savienības aizsargājami biotopi Latvijā. Noteikšanas rokasgrāmata. Latvijas Dabas fonds, Rīga, 320 lpp.

Aizsargjoslu likums. LR likums, 05.02.1997. ar grozījumiem 21.02.2002., 19.06.2003., 22.06.2005., 06.03.2008., 14.05.2009.

Noteikumi par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu. MK noteikumi Nr.421, 05.12.2000. ar grozījumiem 25.01.2005., 27.01.2009.

Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu. MK noteikumi Nr.396, 14.11.2000. ar grozījumiem 27.07.2004.

Noteikumi par teritoriju plānojumiem. MK noteikumi Nr. 62, 24.02.1998. (spēkā līdz 09.12.2000.)

Noteikumi par teritoriju plānojumiem. MK noteikumi Nr. 423, 05.12.2000. (spēkā līdz 31.12.2003.)

Vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma noteikumi. MK noteikumi Nr.34. 13.01.2004. (spēkā līdz 04.11.2004.)

Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi. MK noteikumi Nr.883, 19.10.2004. (spēkā līdz 10.10.2009.)

Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi. MK noteikumi Nr.1148, 06.10.2009.

Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodika. MK noteikumi Nr.406, 03.06.2008. ar grozījumiem 20.04.2010.

www.daba.gov.lv

www.karte.lad.gov.lv

www.likumi.lv

www.riebini.lv